

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Působení nadnárodních korporací v rozvojovém světě
(diskuze pozitivních a negativních důsledků)**

Jan Heidelmeier

Plzeň 2013

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Působení nadnárodních korporací v rozvojovém světě
(diskuze pozitivních a negativních důsledků)**

Jan Heidelmeier

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2013

.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat zejména vedoucí této práce PhDr. Magdaleně Leichtové, Ph.D., za ochotu, podporu a podnětné připomínky. Dále chci poděkovat svým rodičům a přátelům za podporu během dosavadního studia.

Obsah

1. Úvod	6
2. Globalizace a TNC	9
3. TNC	12
3.1 Definice TNC	12
3.2 Postavení nadnárodních společností ve světové ekonomice	15
3.3 Přímé zahraniční investice	17
3.4 Společenská odpovědnost korporací	19
4. Případová studie	22
4.1 Shell v Nigérii	22
4.1.1 Působení společnosti Shell v Nigérii	23
4.1.2 Protesty v Nigérii	24
4.1.3 Životní prostředí	26
4.1.4 Pozitivní dopady Shellu v Nigérii	28
4.1.5 Zhodnocení	30
4.2 Coca-Cola v Indii	31
4.2.1 Působení Coca-Coly v Indii	32
4.2.2 Životní prostředí	33
4.2.3 Pozitivní dopady Coca-Coly v Indii	36
4.2.4 Zhodnocení	37
5. Výzkumné otázky	39
5.1 Jaké jsou dopady vybraných nadnárodních společností v rozvojových zemích, ve kterých působí	39
5.2 Jaký je vliv obou společností na životní prostředí	40

5.3	Jak obě společnosti přispívají k ekonomickému růstu v rozvojových zemích.	41
6.	Závěr.....	43
7.	Seznam použité literatury a pramenů.....	45
7.4	Literatura	45
7.5	Internetové zdroje.....	48
8.	Resumé.....	50

1. Úvod

Tato bakalářská práce se bude věnovat působení nadnárodních korporací (dále TNC – Transnational Corporation) v rozvojovém světě. Působení těchto korporací v chudších zemích světa je v současné době diskutovanou otázkou a tomuto tématu náleží mnoho pohledů a názorů. TNC tvoří obrovskou část světové ekonomiky a jejich vliv neustále roste. Podle odhadů TNC tvoří jednu čtvrtinu světové produkce a dokonce až jednu třetinu světového obchodu. Jejich vzestup souvisí s globalizací, díky které byly schopny se rozšířit do celého světa a jejíž se staly symbolem (Nathan 2006; 1).

Tato práce bude popisovat, jak negativní tak i pozitivní dopady TNC v rozvojových zemích. Zmínit můžeme zmínit například vliv velkých korporací na malé podniky, které působí v dané oblasti. Pro tyto firmy je ve velkém počtu případů příchod globální společnosti přímo devastující. Nejen, že nejsou schopny konkurovat, ale také se musejí vypořádávat s neustálým bojem proti nově nastoupenému monopolnímu vlivu velké světové společnosti. Ten pak bývá navíc podpořen bankrotem oněch malým firem. V konečném důsledku pak tato monopolizace vede k tzv. dekapitalizaci. Tedy k přelévání místního, tolik potřebného kapitálu mimo daný stát. Jako další negativní prvek můžeme zmínit například neochotu velkých korporátů, spolupracovat s místními firmami, dodávajícími místní produkty. TNC často využívají své mezinárodní působení k tomu, že různé komodity přivážejí z jiných zemí, za účelem jejich levnějšího pořízení, což následně vede ke zhoršování obchodní bilance země.

Kritika se často zaměřuje na negativní dopady v rámci znečišťování životního prostředí, na které bych se chtěl ve své práci zaměřit především. Důvodem mého výběru bylo právě to, že TNC jsou dnes často terčem kritik a bývá na ně pohlíženo velmi negativně. Cílem této práce je představit praktiky dvou nadnárodních společností v případové studii a na základě poznatků ze zdrojů vydávaných přímo těmito společnostmi a literatury zjistit, jaké má jejich působení dopad především na životní prostředí a sociální infrastrukturu.

TNC samozřejmě nepřinášejí svým působením do zemí jen špatné dopady. Zmínit můžeme například nový kapitál, s jehož přísunem samozřejmě roste výše HDP dané země, což následně vede k jejímu bohatnutí. Snižuje se nezaměstnanost, v důsledku otevírání nových poboček, tudíž jsou k dispozici nové pracovní příležitosti, které nabízejí zaměstnancům nové pracovní zkušenosti a dochází také k tomu, že díky vstoupení velké firmy na trh vznikají nové, dodavatelské a subdodavatelské společnosti, což opět vede jak k růstu nových pracovních míst, tak i k oživení trhu okolo té dané komodity, se kterou ona nadnárodní společnost obchoduje.

V teoretické části práce hodlám definovat postavení TNC ve světové ekonomice, popsat jejich vývoj, vysvětlit některé pojmy, jako např. přímé zahraniční investice či společenskou odpovědnost (dále CSR – Corporate Social Responsibility) a globalizaci.

Na konec této bakalářské práce hodlám diskutovaná témata demonstrovat na dvou případových studiích, které budou zaměřeny na konkrétní praktiky, konkrétních nadnárodních společností v rozvojových zemích. Například na charakter jejich investic, zda jsou ony investice využívány s přidanou hodnotou, zda využívají další zdroje domácí ekonomiky, jako je pracovní síla, dodavatelská sféra a služby (což napomáhá domácímu hospodářství tím, že se zapojují i místní subjekty). Poukáži na jejich vliv na životní prostředí, na jejich působení v sociální sféře a například také na jejich programy sociální odpovědnosti. Tyto studie se budou týkat společnosti Shell a jejího působení v Nigérii a společnosti Coca-Cola a jejího působení v Indii.

V závěru práce poté shrnu uvedené poznatky a odpovím na stanovené výzkumné otázky. Vliv TNC v rozvojovém světě je velice široké téma. Proto jsem se rozhodl vybrat si pro svou práci dvě společnosti, působící ve dvou zemích, a na základě případových studií se zaměřit na tři otázky, které se na závěru mé práce pokusím zodpovědět.

1. Jaké jsou dopady vybraných nadnárodních společností v rozvojových zemích, ve kterých působí.
2. Jaký je vliv obou společností na životní prostředí.
3. Jak obě společnosti přispívají k ekonomickému růstu v rozvojových zemích.

V mé práci jsem si vybral působení dvou společností, Coca-Coly a Shell, působících v Nigérii a Indii. Co se týká negativních dopadů a mocenského zneužívání postavení těchto společností, je velmi těžké tyto věci dokázat, protože o těchto tématech neexistuje mnoho přímo dostupných a věrohodných informací. Navíc hraje roli i fakt, že tyto společnosti se v mnohých případech snaží tyto negativní dopady udržet v tajnosti. V některých případech se tedy nedá přímo ověřit stoprocentní platnost či věrohodnost všech uvedených zdrojů. V případové studii se tedy budu snažit využít číselná data, a mimo jiné na jejich základě odpovědět na stanovené otázky.

2. Globalizace a TNC

V této kapitole bych chtěl poukázat na blízkost pojmu globalizace a nadnárodní společnosti. Jeden pojem si bez druhého v dnešní době snad ani neumíme představit. Účelem této kapitoly je tedy seznámit čtenáře s tím, jak byla a je pro TNC globalizace důležitá. Globalizace je pojem, který souvisí se stále rostoucí provázaností obchodu, státních ekonomik, firem apod. Podle Hazel Hendersonové má globalizace dva motory, které ji ženou kupředu. Prvním jsou nové technologie, zajišťující rychlejší komunikaci a přesun, ať už peněz, výrobků atp. Druhým je trvající vlna privatizace, deregulace, liberalizace obchodu a růstové politiky založené na vývozu. Tato vlna nastala po zhroucení pevných směnných kurzů po konci bretonwoodského režimu na začátku 70. let (Hendersonová 2001; 7). Navíc nové otázky a problémy nutí státy se slučovat a zakládat mezinárodní organizace, kde sdílejí vlastní suverenitu. Příkladem toho může být Evropská unie. Právě z tohoto rozvoje propojenosti světa nyní TNC těží.

Ekonomická globalizace, která je velmi diskutovaná, přináší mnoho kladů a stojí za vznikem TNC. TNC z ní doteď těží, mohou se díky ní jednodušeji dostávat na nové trhy a vydělávat více peněz z jejich globální produkce, které se stala také jednodušší, především kvůli politické liberalizaci (Jakobeit 2010; 2). Tím, že média fungují po celém světě a vše je dnes na internetu, pomáhají tyto informace k otevření represivních režimů, svržení diktátorů a je rozvíjena pluralita. Nápadný je díky globalizaci rozvoj občanských organizací a hnutí, který vzrostl právě díky přímému zapojení občanů skrze dostupnější informace. Toto rychlé šíření vede také k celosvětovému sdílení konceptů udržitelného rozvoje. Na druhou stranu, globalizace sebou také přinesla rozmach v oblasti dovozu zbraní, obchodu s drogami či v globálním terorismu (Hendersonová 2001; 9 - 11).

Je to právě ekonomická globalizace, která je nejvíce viditelným odvětvím „celkové“ globalizace. Propojuje totiž trhy a výrobu různých zemí a to skrze obchod s kapitálem, informacemi a službami. Tím se posléze vytvářejí různé sítě řízení a vlastnictví TNC. Tato světová integrace, které bylo dosaženo díky internacionalizaci vlastnictví

výrobních kapacit skrze TNC, je základním prvkem ekonomické globalizace (Sirůček 2007; 61 – 63).

Cílem nadnárodních korporací a zároveň motivem jejich vzniku je rozšiřování trhu a následné zvyšování příjmů. To probíhá především mezi vyspělými státy a dochází tak ke stále větší propojenosti světového obchodního jádra. S tím souvisí snižování nákladů a přesunutí části výroby do jiné části světa, za účelem ušetření v oblasti poplatků za pracovní síly. Tím se utváří nová mezinárodní dělba práce, která spočívá v řízení společnosti v její mateřské zemi (vyspělém státě) a koncentrací výroby v rozvojových zemích¹.

Přítom rozvoji globální ekonomiky pomáhá nejvíce sektor výrobních služeb, kam patří firmy z oblasti reklam a médií, firmy na trhu s nemovitostmi a právnické, finanční nebo poradenské firmy, sídlící v největších městech. Mezi nevýznamnější dopady globalizace patří podle Sirůčka (2006: 7): 1) vytváření nové hierarchie světových měst, které jsou propojeny skrze TNC v oblasti výrobních služeb 2) větší provázanost ekonomické propojenosti vyspělých zemí 3) nová mezinárodní dělba práce 4) prohlubující se izolace zemí světové periferie.

Všeobecně TNC z globalizace těží díky tomu, že mohou jednodušeji expandovat a rozšiřovat tak své trhy, tudíž i svůj zisk. Jednoduše se dá říci, že je to právě globalizace, která stojí za vznikem TNC (Jakobeit 2010; 2).

TNC vstupují do rozvoje na základě několika aspektů, které můžeme rozlišit dle Hopkinse (2007: 10) na tři typy aktivit. První jsou přímé charitativní dary. Druhá je charakterizována, když TNC zavádí nové produkty do země, investuje do ní skrze využití levnějších pracovních sil, nebo zavádí nové technologie a využívá přírodních zdrojů a zvyšuje tak obrát celé TNC. Třetím aspektem je, když se TNC snaží zlepšit své jméno prostřednictvím zavádění dlouhodobých cílů. Tyto aktivity se projevují především dlouhodobě a patří sem hlavně CSR.

¹ Sirůček, P. – Heczko, Stanislav (2006). Globalizace - vybrané teoretické aspekty, s. 7 (www.vsmaterialy.cz/documents/2/Globalizace.rtf, 2. 4. 2013).

Pokud bychom poukázali na charitativní dary TNC ve prospěch rozvojových zemí, všimneme si, že se ne vždy musí setkat s dobrým výsledkem či trvalým dopadem na rozvoj země. Přímé dary ať už peněžní či materiální se mnohdy dostávají na nesprávná místa a jsou pak používány k jiným účelům, než k jakým bylo zamýšleno a také mohou nabízet pouze krátkodobé řešení problémů. TNC se zaměřují především na využívání druhého typu, kdy využívají hlavně levnou pracovní sílu a dostupné přírodní zdroje. Těmito aktivitami právě mohou TNC přispívat k trvalejšímu rozvoji země. Třetí typ bychom mohli označit jako jakousi „nadstavbu“ druhého typu, kdy mluvíme o CSR aktivitách. Tento poslední typ se zdá být společností pravděpodobně nejpřijatelnějším, neboť dobrovolně přijímají CSR programy a často prohlašují, že pro ně neplatí, aby nejdůležitějším prvkem byl zisk, ale i to, jakým způsobem zisku dosahují (Hopkins 2007; 10).

Stále více se tedy projevuje to, že TNC myslí jak na budoucnost jejich ekonomických aktivit, tak i na své dlouhodobé zájmy. Trvalý rozvoj je tedy zájmem TNC, co se týče udržitelnosti jejich vlastních operací.

3. TNC

3.1 Definice TNC

Jako první je potřeba definovat si pojem TNC. Obecně platí, že nadnárodní společností je ta, která operuje ve více zemích, ze kterých jedna je její tzv. domovská. Tedy tou, kde se nachází centrála společnosti. Zjednodušeně ale lze říci, že každá společnost, která generuje alespoň čtvrtinu svého zisku z jiné země, než ze které pochází, je nadnárodní. Podle odborníka na danou problematiku Johna H. Dunninga zní definice TNC takto: „*Nadnárodní společnosti jsou podniky, které vlastní nebo ovládají činnost produkující přidanou hodnotu ve dvou nebo více zemích*“ (Kašpar 2000; 4).

V současném světě stále více ustupuje hegemonie národních států na světovém poli ekonomiky před vzestupem TNC. Moderní společnost již nevystihují jen pojmy jako průmyslová odvětví, která svou výrobu soustředí na vnitřní trh státu. Nyní jsou to pojmy jako nadnárodní podnikání a moderní technologie.

Chtěl bych poukázat na dva tematické směry, věnující se TNC. První je téma nadnárodní společnosti zabývající se vývojem, strukturou a vznikem nadnárodních společností. Druhé je téma činnosti nadnárodních společností, zabývající se prvotními důvody, proč společnosti rozšiřují svou výrobu do ostatních zemí a analýzou, proč se společnosti rozhodují vytvářet produkce s přidanou hodnotou v cizích zemích (Kašpar 2000; 4).

Pokud bychom se bavili o vzniku TNC, můžeme ho datovat od 19. století. Od té doby prošly ony společnosti mnohými změnami a dají se vyčlenit 4 vývojové etapy.

- Koloniálně surovinové nadnárodní společnosti – činnost těchto prvotních nadnárodních společností se pohybovala především okolo obchodu s nerostným bohatstvím bývalých kolonií. Dle formy fungování by se daly přirovnat k dnešním kartelům či syndikátům. Zpočátku si vedly nejlépe společnosti holandské a britské. Zmínit můžeme Východoindickou obchodní společnost nebo Hudson Bay Company z Kanady. V první polovině 19. století začaly vznikat i první nadnárodní banky. Nejprve britské a ke konci století pak

německé, belgické, francouzské a postupem času i banky dalších evropských zemí. Britové si drželi své prvenství v počtu poboček těchto bank (1300) až do 60. let 20. století. Poté byli nahrazeni nadnárodními bankami z USA a Japonska (Kašpar 2000; 5 - 7). Moderní verze nadnárodních společností se začala objevovat s příchodem industrializace. Společnosti, které vyhledávaly zdroje a nové suroviny, je začaly vyhledávat v méně rozvinutých zemích, protože to bylo výhodné. Například společnost United Fruit (nynější Chiquita) začala obchodovat tím, že skoupila sedm nezávislých společností z Hondurasu. Z tohoto místa se poté United Fruit stala největší firmou v oblasti dovozu banánů do USA (mimo jiné proto, že tam banány nerostou)². Na přelomu 19. a 20. století se začaly první TNC objevovat v rozvojových zemích, kdy společnosti hledaly levnější zdroje. Se začátkem 1. světové války bylo více než 60 % přímých zahraničních investic (dále FDI) v rozvojových zemích. Následné meziválečné období bylo začátkem investic do výrobního sektoru v rozvojových zemích, přičemž hlavní oblastí pro tuto expanzi byla Latinská Amerika (Jenkins 1991; 4 – 8). V současné době vzrostla hodnota FDI ve výrobě o 23 % mezi roky 2009 a 2010³.

- TNC trustového typu, zabývající se především vojenskou výrobou. V této další etapě se začaly etablovat nově vyhlížející společnosti především mezi světovými válkami a některé z nich existují dodnes. Po konci druhé světové války to byly společnosti z USA, které se držely na prvních příčkách úspěšnosti. To bylo dáno tím, že Evropa i Japonsko se v tu chvíli nacházely v nelehké situaci hospodářské obnovy (Kašpar 2000; 5 - 7).
- Další etapa se vyznačuje pokrokem v letecké dopravě, výpočetní technice a ve zrychlení komunikace. V této etapě se významně zrychlil obchod mezi TNC a prudce se začal zvyšovat význam reklamy. Je to právě toto období, kdy vzniká mezinárodní obchod, informační technologie a celkově se zvyšuje pohyb kapitálu i pracovní síly na celém světě (Kašpar 2000; 5 - 7).

² Stránky United Fruit, dostupné na: <http://www.unitedfruit.org/chron.htm>, 2. 3. 2013.

³ UNCTAD (2011), Global Investment Trends, s. 8 : (<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Chapter-I-en.pdf>, 2. 3. 2013).

- Společnosti s celosvětovým působením. V 70. letech se začaly objevovat společnosti globálně nadnárodní a postupně mezinárodní obchod začaly ovládat. TNC si tedy postupně začaly světový trh rozdělovat mezi sebe. Nejvýznamnější je však u této poslední etapy fakt, že TNC začínají mít neustále se zvětšující vliv (jak politický, tak i ekonomický) na vlády zemí, ve kterých působí (Kašpar 2000; 5 - 7). Od osmdesátých let minulého století se investice do rozvojových zemí rapidně zvýšily v důsledku globalizace (Ghertman 1996; 13). Tyto země byly zadlužené a nestabilní. Větší investice by tedy měly vést k prosperující ekonomické situaci. Rozvojové země snižovaly různá obchodní omezení, aby se území jejich státu jevílo atraktivním pro investory. Tento jev je popisován jako „race to the bottom“. Jev, při kterém mezi sebou sousedící státy soutěží o to, která země bude lákavější pro investory. Příkladem může být, když se jeden stát rozhodne snížit daně na komoditu, kterou by chtěly prodávat TNC. Sousedící stát v důsledku toho, aby společnost přilákal i do své země, udělá to samé a začíná tedy závod o to, která země bude pro investora lákavější. Tento proces se však nemusí nutně vztahovat pouze na státy, nýbrž i na samotné společnosti. Jako příklad můžeme uvést právě společnost Chiquita. Supermarkety tlačí na dodavatele, aby od nich mohly odkupovat banány za co nejlevnější cenu. Chiquita, jako jeden z gigantů banánového obchodu, proto musí cenu svých produktů snižovat, aby se vyrovnala ostatním firmám. V tomto případě jsou následky „race to the bottom“ takové, že jsou kvůli tomu snižovány mzdy zaměstnancům a navyšovány jejich pracovní hodiny apod⁴.

Neustále rostoucí vliv TNC je zřejmé vidět například v rámci lobbingu u vytváření dohody o Jednotném evropském trhu, u Dohody o volném obchodu v Severní Americe (NAFTA) a byly i u vzniku WTO (Kašpar 2000; 5). Podílejí se tedy velkou měrou na růstu jejich obchodní síly právě skrze lobbing, tzn. skrze příspěvky politickým stranám a zaměstnávání státních úředníků. Dohody o volném obchodu jsou

⁴ Shah, A. (2010). The Banana Trade War. *Global Issues*. 3. 1. 2010 (<http://www.globalissues.org/article/63/the-banana-trade-war>, 4. 3. 2013).

samozřejmě pro nadnárodní společnosti přínosem, neboť maximalizují jejich zisky skrze omezování vládních restrikcí v tomto sektoru.

Od devadesátých let minulého století se ve světě začaly významně uplatňovat informační technologie, jako internet a mobilní telefony. Pokrok v tomto směru učinil celý svět dostupnějším a počet TNC se díky tomu začal zvyšovat. Zatímco v roce 1970 bylo nadnárodních společností na světě přibližně 7 tisíc, v roce 1995 jich bylo 40 tisíc.⁵ V roce 2009 již činí počet TNC na celém světě 889 416 (z čehož je 82 053 mateřských společností a 807 363 jejich filiálek)⁶.

3.2 Postavení nadnárodních společností ve světové ekonomice

Nadnárodní společnosti na přelomu milénia kontrolovali více než 50% průmyslové výroby a zhruba 60% zahraničního obchodu (Kašpar 2000; 8). V dnešní době zaměstnávají TNC přibližně 69 milionů lidí, jejich investice do rozvojových zemí závratně rostou (od roku 2010 dokonce o 21 %)⁷. Pro zvýšení svého zisku a proto, aby se co nejvíce TNC mohly vyhnout národním regulacím jednotlivých států, používají tzv. transferové ceny. Transferové ceny určují, kolik bude stát přesun dané věci (zboží, služeb, technologie atd.) mezi společnostmi a jí přiřazenému podniku jinde na světě. Ty se samozřejmě liší od cen, kterou musí platit firmy, které do této sítě přiřazených podniků nespádají. Díky transferovým cenám si mohou tedy společnosti významně finančně ulevit⁸.

70 % TNC vzniklo v rozvinutých zemích, ačkoliv rozvojové země pomalu rozšiřují své příspěvky k jejich vzniku. V devadesátých letech minulého století se rozvojové země podílely pouze 10 % na objemu všech nadnárodních korporací, zatímco v roce 2010 se toto číslo zvětšilo na 29 %. Nadále se ale rozvojové země především angažují

⁵ Willmore, I. (2002). Why the earth summit matters. The Guardian. 19. 5. 2002 (<http://www.guardian.co.uk/politics/2002/may/19/uk.comment>, 4. 3. 2013).

⁶ Stránky NumberOf.net, dostupné na: <http://www.numberof.net/number%C2%A0of%C2%A0mncs-in-the-world/>, 4. 3. 2013.

⁷ UNCTAD (2012). World Investment. s. 3 (<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-en.pdf>, 4. 4. 2013).

⁸ Stránky OECD, dostupné na: <http://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/abouttransferpricing.htm>, 4. 4. 2013.

jako místa pro pobočky jednotlivých společností, nežli jejich mateřské země. Data z roku 2010 ukazují, že rozvojové země hostí více než 57 % filiálek nadnárodních společností (Ietto- Gillies 2012; 14).

Jak již bylo řečeno, pohyb kapitálu a pracovní síly se stává čím dál jednodušším s postupnou globalizací a odstraňováním překážek v pohybu mezi státy a TNC, kde je využíváno především tohoto faktoru. V důsledku minimalizace svých nákladů se TNC snaží využívat faktu, že mzdové náklady jsou v rozvojových zemích podstatně nižší, než v jejich domovských státech a přesunují svou činnost do těchto zemí. Mohou to udělat tak, že si v rozvojové zemi přímo postaví například továrnu a do ní najmou lidi z dané oblasti, nebo využijí outsourcingu. Tedy najmutí jiné firmy v rozvojové oblasti, která se specializuje na příslušnou činnost a svěření této outsourcingové firmě předem stanovené kompetence a úkoly na základě smlouvy. Zde se v podstatě jedná o jistou formu dělby práce, přičemž outsourcing by měl být prováděn tak, aby spotřebitelé nepoznali, že k výrobě dochází jinde než v mateřské zemi společnosti. Tedy aby zůstala zachována kvalita nabízených služeb⁹.

Pozitivní význam mají TNC pro země do kterých expandují, především z hlediska zvýšení zaměstnanosti a snižování inflace. Na základě průzkumu z Francie, kdy bylo testováno 67 francouzských firem, se ukázalo, že napomohli ke zvýšení zaměstnanosti ve většině zemí, kam investovali (Ghertman 1996; 63). Z toho vyplývá, že TNC se podílejí na růstu zaměstnanosti hostitelských zemí, kam společnosti investují. TNC jsou celkově daleko citlivější k vyspělým technologiím a trhům, tím se stávají rentabilnějšími a ne tolik náchylnými k nezaměstnanosti jako podniky národní (rozkládají totiž rizika do více zemí). Stále se ale nedá říci, že by TNC neustále jen snižovaly nezaměstnanost. Největším sektorem trhu jsou například v USA, ale i jinde po světě nyní služby, kde je velká část zaměstnaneckých pozic vytvářena státní

⁹ Stránky Euroekonom, dostupné na: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-outsourcing>, 4. 4. 2013.

správou, tudíž je to právě státní správa, která zodpovídá za velkou část „trhu“ s pracovními pozicemi¹⁰.

Na snižování inflace se nadnárodní společnosti podílejí především také díky konkurenci, kterou s sebou do zemí přinášejí. V důsledku nově vznikajících konkurenčních procesů musejí podniky vyhledávat spolehlivější a levnější zdroje pro své výrobky, aby mohli držet krok s aktuálními cenami na trhu. Společnosti se snaží dovážet levnější výrobky z jiných zemí (ve kterých jsou například nižší výrobní náklady). Jsou tedy jakýmsi světovými průzkumníky, co se týká snižování cen v globálním měřítku (Ghertman 1996; 64 - 65).

Pro upřesnění postavení nadnárodních společností na světových trzích, můžeme uvést například již data z roku 2000. Již tehdy TNC ovládaly 90 % světového obchodu s kávou, tabákem, pšenicí či kukuřicí a dokonce 85 % světového obchodu s mědí (Kašpar 2000; 8). Můžeme tedy říci, že v určitých odvětvích jsou TNC největší světovou ekonomickou silou. Z toho by se dalo usoudit, že se i nejvyšší měrou podílí na průmyslové činnosti, a tudíž že mají tedy vliv i na životní prostředí. Zhruba polovina plynů, které byly vyprodukovány do roku 2000 skrze TNC, způsobovala skleníkový efekt (Kašpar 2000; 4).

3.3 Přímé zahraniční investice

TNC disponují možností poskytovat přímé zahraniční investice (dále FDI). Ty se rozdělují do dvou kategorií – přímé zahraniční investice a mezinárodní portfoliové investice. Mezinárodní portfoliové investice jsou krátkodobého rázu a jsou prováděny z čistě obchodních nebo finančních důvodů. Tyto investice nejsou tak velké, aby investorům poskytly určitou kontrolu nad společností do které investovali, nebo aby tyto krátkodobé investice vzbudily jejich zájem z dlouhodobého hlediska. Jakmile je investice dostatečně velká, aby poskytla investorům kontrolu nad společností

¹⁰ Stránky Ministerstva zahraničí USA, dostupné na: <http://careers.state.gov/civil-service/vacancy-announcements#.UXbJobUqyuU>, 23. 4. 2013.

a jejich dlouhodobý zájem o ní, hovoříme již o přímé zahraniční investici. Tento typ investic je využíván společnostmi k získání vlivu v zahraničí. Mezinárodní měnový fond toto rozlišuje tím, pokud společnost získá více než 10 % společnosti svou investicí v jiné společnosti. Poté se jedná o přímou zahraniční investici (Jetto- Gillies 2012; 15 - 16).

Tyto investice (jak portfoliové tak přímé) mohou provádět soukromí, individuální či korporátní aktéři. TNC jsou těmi, kteří nejvíce využívají těchto investic celosvětově. Například statistiky z roku 1960 uvádějí, že FDI ovlivnili 4.4 % všech světových HDP. V roce 1990 to bylo již 9.6 % a v roce 2010 dokonce 30.3 %. Přísun FDI zajišťují především rozvinuté země, které se na nich podílejí z 82.3 %¹¹. V posledních dvou desetiletích se však podíl rozvojových zemí na FDI směrem k rozvinutým zemím zvýšil (Jetto- Gillies 2012; 15 - 16).

Zahraněční investice podporují růst mezinárodní produkce. Kapitál získaný skrze TNC je dnes již klíčový, ale není jediným zdrojem pro zvyšování mezinárodní produkce a přísun kapitálu do země. Investice do zahraničních poboček jsou daleko větší, nebo řekněme širší, neboť nejsou financovány skrze úvěry. To tedy znamená, že mezinárodní produkce může být daleko větší, než je objem FDI. Existuje ještě další množství služeb, které jsou výsledkem působení TNC, ke kterým však nelze nijak přiřadit peněžní hodnotu, ale do ekonomického rozvoje státu se určitě počítají, jako například know-how, přístup k novým technologiím a zkušenostem či znalosti o obchodnících na trhu (Jetto- Gillies 2012; 18 - 19).

I když jsou FDI věcí, která je pro TNC specifická, na rozdíl od jiných společností, určitě nejsou jedinou formou mezinárodního obchodu, kterou tyto společnosti uplatňují. Jako další můžeme uvést franšízy, export, outsourcing, nebo udělování licencí k obchodu (Jetto- Gillies 2012; 10).

Formou FDI tedy TNC pomáhají k růstu mezinárodní produkce a díky ostatním formám mezinárodního obchodu mohou pomoci k zapojení států do globálního

¹¹ UNCTAD (2011), Global Investment Trends, s. 30 (<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Chapter-I-en.pdf>, 2. 3. 2013).

obchodování, potažmo získat tedy nové technologie, zkušenosti, obchodní partnery apod.

3.4 Společenská odpovědnost korporací

Přestože rozvojové projekty TNC fungují již několik desítek let, dodnes neznáme jednu obecně platnou definici. Víme však, že pokud společnost naplňuje pouze legislativní požadavky, nelze ji považovat jako společensky odpovědnou. Princip CSR je tedy dobrovolný a nelze ho právně vynutit. Pravděpodobně nejrozšířenější definicí těchto aktivit se stala definice Evropské Komise ze Zelené knihy¹²: „*Společenská odpovědnost podniků je koncept, podle kterého společnosti začleňují sociální otázky a otázky týkající se životního prostředí do podnikatelské činnosti a do vztahů se zainteresovanými skupinami na bázi dobrovolnosti*“ (Nezhyba 2006; 11).

Projekty CSR se objevují od 70 let, ale začaly prakticky vznikat až v 90. letech. Začaly vznikat první organizace, které se zabývaly CSR a začaly se šířit myšlenky, že nejen mezinárodní instituce nebo vlády by měly být odpovědné za své působení vůči životnímu prostředí a dodržování lidských práv. V těchto letech se právě tímto tématem začala zabývat Evropská unie. Ta také uvedla několik hlavních rysů CSR. CSR jsou podle EU dlouhodobým zájmem společností, jsou dobrovolné, jsou vnitřně spojeny s konceptem trvalé udržitelnosti a není to volitelný doplněk podnikání, nýbrž způsob, jakým je podnikání řízeno (Nezhyba 2006; 9).

CSR témata bývají často rozdělovány do třech pilířů, socioekonomického, environmentálního a ekonomického. Ekonomický pilíř CSR v sobě zahrnuje například transparentnost, chování k zákazníkům, dodavatelům a investorům nebo odmítnutí korupce. Sociální pilíř se zabývá například zdravím a bezpečností zaměstnanců, rozvojem lidského kapitálu, rovnými příležitostmi pro znevýhodněné skupiny či lidskými právy. Nakonec environmentální pilíř obsahuje ekologickou výrobu,

¹² Zelené knihy vycházejí pravidelně od roku 1985. Mají za úkol nastartovat diskuzi o určitých problematických tématech, než se přijde k řešení formou zákona či směrnice. Více na: <https://www.euroskop.cz/8913/sekce/zelene-knihy/>

snížení dopadu na životní prostředí, ochranu přírodních zdrojů a ekologickou politiku podniku (např. recyklování) (Nezhyba 2006; 10).

Existují i investoři, kteří jsou společensky odpovědní, tudíž je zajímavá, jaké aktivity jsou financovány z jejich peněz. Ti si při výběru firem, do kterých investují, všímají především, zda společnost působí v atomovém průmyslu, zda své výrobky testují na zvířatech, zda porušuje práva zaměstnanců nebo jestli využívá dětské práce. Těmto oblastem se spíše vyhýbají¹³. Indexy, které vypovídají o tom, zda se společnost angažuje v těchto nepříliš líbivých oblastech, jsou Dow Jones Sustainable Indexes, Ethibel Sustainability Index a FTSE4Good Index series (Nezhyba 2006; 30).

Standarty CSR jsou regulovány kupříkladu již výše zmíněnými Zelenými knihami Evropské komise. Aktivity CSR však nejsou jen agendou EU. OSN se zde angažuje prostřednictvím své iniciativy Global Impact. Ta byla spuštěna v roce 2000 a je díky OSN nejpočetnější a nejrozšířenější. Sdružuje nevládní organizace, agentury OSN a zástupce společností. Požadavky na společensky odpovědné podnikání jsou na stránkách Global Impact zahrnuty v 10 bodech. Ty jsou součástí 4 hlavních odvětví: pracovní standarty, lidská práva, životní prostředí a boj proti korupci¹⁴.

Charitativní dary se na druhou stranu ne vždy musí setkat s dobrým výsledkem či trvalým dopadem na rozvoj země. Přímé dary ať už peněžní či materiální se mnohdy dostávají na nesprávná místa a jsou pak používány k jiným účelům, než k jakým bylo zamýšleno a také mohou nabízet pouze krátkodobé řešení problémů.

CSR se konkrétně projevují skrze pozitivní praktiky či programy, které jsou integrovány do podnikatelských strategií firem. Mění se zde pohled na svou společnost z úrovně „profit only“ (neboli pouze zisk) na úroveň „people, planet, profit“ (tedy lidé, planeta, výdělek). CSR se také dá popsat jako fungování společnosti s ohledem na triple-bottom-line. To znamená, že se společnost nesoustředí pouze na ekonomický růst, ale také na sociální a environmentální dopady svých činností (Trnková 2004; 7).

¹³ Jeřábek, J. České etické fondy: těžba, jádro a mlha. Sedmá Generace. 11. 4. 2008 (<http://www.sedmagerace.cz/text/detail/ceske-eticke-fondy-tezba-jadro-a-mlha>, 7. 3. 2013).

¹⁴ Stránky United Nations Global Compact, dostupné na: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>, 7. 3. 2013.

Podle studie KPMG (International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011) se TNC domnívají, že vydáváním zpráv o jejich CSR aktivitách se vylepšuje jejich reputace na trhu. V roce 2011, kdy studie probíhala, vydalo 95 % z 250 největších firem na světě zprávu o jejich aktivitách v rámci CSR. Nejvíce zpráv vydávají evropské společnosti a nejméně společnosti z Asie. Ze zprávy je dále patrné, že nejvíce zpráv o CSR vydávají ty největší TNC¹⁵.

Podle mého názoru mohou CSR fungovat efektivně a mohou být prospěšné pro TNC i rozvojové země. Je ale nutností, aby TNC pravidelně podávaly zprávy o svých CSR aktivitách, které budou důvěryhodné a měl by být kladen větší důraz na výkonnost CSR aktivit, nikoliv pouze na motivaci TNC je vykonávat.

¹⁵ KPMG (2011), *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*, s. 8 - 11 (<http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>, 21. 7. 2013).

4. Případová studie

V případové studii se zaměřím na společnosti Shell v Nigérii a Coca-Cola v Indii. Tyto společnosti jsem zvolil proto, že se jedná o jedny z největších TNC a ve svém odvětví a řadí se k největším společnostem na světě. Bývají za své působení často kritizovány, ale zároveň mají velkou iniciativu, co se týče CSR. Snahou této studie je posoudit jejich negativní i pozitivní dopady v daných zemích a posléze díky tomu zodpovědět stanovené výzkumné otázky.

4.1 Shell v Nigérii

Tuto společnost jsem vybral proto, že je za své působení v Nigérii velmi často kritizována a tak se i na tuto zemi zaměří případová studie. Pokusím se zhodnotit její pozitivní i negativní dopady v této zemi a pokusím se z nich vyvodit odpovědi na stanovené otázky na začátku práce.

Společnost Shell je skupina ropných a energetických závodů. Zaměstnává přibližně 90 000 zaměstnanců ve více než 80 zemích. Co se týká světové výroby, Shell zásobuje svět 3 % veškerého plynu a 2 % ropy (každý den vyrábí 3.2 milionů barelů ropy). Mateřská společnost se nazývá Royal Dutch Shell a sídlí v Nizozemí, konkrétně v Haagu¹⁶. Podle UNCTAD se za rok 2011 Shell umístila na druhém místě, co se týká zisků z jejích zahraničních aktivit¹⁷. CNN řadí Shell na čtvrté místo v žebříčku společností s nejvyšším ročním ziskem. Ten se dnes pohybuje okolo 30 miliard. Od roku 2010 společnost Shell navíc zvýšila svůj profit o 53 %¹⁸. Podle informací na stránkách společnosti Shell se firma snaží směřovat své aktivity k obnově ropných a plynových rezerv a udržet svou pozici světové jedničky v ropném průmyslu. Shell se

¹⁶ Shell (2011), Sustainability Report, s. 2 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_sr11.pdf, 10. 3. 2013).

¹⁷ Stránky UNCTAD, dostupné na: http://www.unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR12_webtab28.xls, 10. 3. 2013.

¹⁸ Stránky CNN, dostupné na: <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2012/performers/companies/profits/>, 10. 3. 2013.

snaží dle svých slov provádět tyto aktivity takovými způsoby, které jsou sociálně zodpovědně, nepoškozují životní prostředí a jsou ekonomické¹⁹.

4.1.1 Působení společnosti Shell v Nigérii

Nigérie je druhou největší ekonomikou v celé Africe. 80 % jejích příjmů je tvořeno právě z ropy, a ta současně zajišťuje i 95 % devizových příjmů²⁰. Ropa zde byla objevena právě společností Shell v roce 1953 v oblasti Oloibiri v deltě řeky Niger. Od té doby ekonomika Nigérie pocítila znatelný růst. Přesto zde ale probíhají protesty, neboť si lidé stěžují, že peníze, které plynou z ropy, se nedostávají k nim. Většina zůstává společnosti Shell (cca 60 %)²¹. V Nigérii působí filiálka Shell Nigeria (celým jménem Shell Petroleum Development Company) jejímiž vlastníky je z 55 % nigerijská vláda, 30 % patří Shellu, 10 % společnosti Total a 5 % společnosti Agip²². Jelikož majoritním vlastníkem je vláda, tak právě na ní závisí všechny aktivity Shell Nigeria. Distribuční síť Shellu se rozprostírá na 30 000 kilometrech čtverečních a obsahuje přibližně 6 000 kilometrů potrubí²³. Za zmínku také stojí skutečnost, že právě tato společnost je jedinou, která zásobuje zdejší průmysl plynem²⁴.

Shell měla v Nigérii výsadní postavení v podstatě až do roku 1960, kdy Nigérie získala nezávislost a země přestala být omezena vstupem dalších společností na území státu. V současné době není Shell v Nigérii hegemonek, přesto je to ale právě tato společnost, která produkuje ze všech společností nejvíce ropy v Nigérii – cca 40 %²⁵. Navzdory tomu, že vztah mezi ropnými společnostmi a vládou je vzájemně prospěšný

¹⁹ Shell (2010), Sustainability Report, s. 1 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2010/servicepages/downloads/files/all_shell_sr10.pdf, 14. 7. 2013).

²⁰ Stránky CIA, dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, 13. 3. 2013.

²¹ Walker, A. (2009). The day oil was discovered in Nigeria. BBC News. 17. 3. 2009 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7840310.stm>, 13. 3. 2013).

²² Shell (2011), Sustainability Report, s. 18 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2010/servicepages/downloads/files/all_shell_sr10.pdf, 17. 3. 2013).

²³ Stránky Shell, dostupné na: <http://www.shell.com.ng/environment-society/sustainable-development-tpkg/environmental-challenges.html>, 17. 3. 2013.

²⁴ Stránky Reuters, dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2013/02/07/shell-nigeria-gas-idUSL5N0B7IVY20130207>, 17. 3. 2013.

²⁵ Shell (2011), Sustainability Report, s. 6 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2010/servicepages/downloads/files/all_shell_sr10.pdf, 20. 3. 2013).

– vláda vydělává na daních, které jí z ropných společností plynou a naopak ropné společnosti dostávají od vlády různá povolení ve formě udělování licencí a investičních pobídek²⁶ - panuje zde konflikt mezi Shellem a místními komunitami. Odpůrci Shellu poukazují především na poškozování životního prostředí a na následné konflikty, které z tohoto poškozování plynou.

4.1.2 Protesty v Nigérii

Protesty a separatistické tendence začaly v Nigérii vznikat s příchodem let osmdesátých. Tehdy byly považovány za ekologická a politická hnutí, usilující o ochranu místní kultury. Postupně se protesty proti TNC zvyšovaly a v 90. letech začaly být i výrazně medializovány. Výrazné etnické skupiny, které v těchto protestech vystupovali nejvíce, jsou Ogoniové a Ijawové. Právě Ogoniové byli přímými účastníky vykonstruovaného soudního sporu z roku 1995. Za nejasných okolností byli v roce 1994 zabiti čtyři předáci, kteří patřili k Ogoniům. Vězněm byl v té době i Ken Saro-Wiva, který založil hnutí MOSOP (Movement for the Survival of the Ogoni People) a který byl zatčen už v roce 1993. Saro-Wiva byl obviněn z podněcování k těmto vraždám a následně v roce 1995, po mnoha měsících věznění, byl spolu s předáky popraven navzdory silnému mezinárodnímu tlaku. Poté se však ukázalo, že u soudního sporu byli svědci podplaceni firmou Shell. Svět byl tímto sporem pobouřen a dokonce byl vznešen požadavek na vyloučení Nigérie z Commonwealthu²⁷.

Od roku 2004 je patrný tlak ze strany aktivistů, dostat nějaké peníze z těžby ropy. Aktivisté mají pocit, že je jim ropa odcizována a že ze suroviny, kterou mají všude okolo sebe, nemohou nic mít a tím pádem dochází k nerovnoměrné distribuci bohatství²⁸.

²⁶ Různé slevy na dani a podobné podpory od státu.

²⁷ Stránky BBC, dostupné na:

http://news.bbc.co.uk/player/nol/newsid_6580000/newsid_6584600/6584617.stm?bw=nb&mp=rm&news=1&ms3=0&ms_javascript=true&nol_storyid=6584617&bbcws=2, 20. 3. 2013.

²⁸ Stránky BBC, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13949550>, 20. 3. 2013.

V následujících letech protesty tedy neubývaly. Naopak některé důkazy poukazují na propojení mezi společností Shell a vládou, co se týká potlačování těchto protestů. Podle článku v New York Times, vyhledával Shell pomoc u nigerijské vlády v otázce „umlčení“ Kena Saro-Wivy²⁹. Shell zde měl údajně podplatit některé z vojáků. Tato obžalování však Shell tvrdě odmítá. Obvinění společnosti přišlo ze strany syna Kena Saro-Wivy a bylo podáno na Centrum pro Ústavní práva v New Yorku³⁰. Společnost byla poté i obviněna z toho, že ovlivňovala nigerijské soudce a následně souhlasila s vyplacením 15.5 milionů dolarů rodinným příslušníkům Ogoniů, jako kompenzaci za porušení lidských práv. Shell však tuto částku nepovažuje jako přímou náhradu za jeho pochybení, nýbrž jako část tzv. procesu usmíření³¹.

Tento proces by měl mít značný vliv na to, aby si TNC více uvědomovaly svůj dopad na životní prostředí a že nemohou jednat bez ohledu na lidská práva. Experti se shodují na tom, že toto vyplacení by mělo vést k tomu, že si společnosti nebudou dovolovat mít co do činění s podobnými věcmi, z jakých byl obviněn Shell³².

Co se týče propojenosti společnosti s vládou, sám Shell přiznal, že dosadil své zaměstnance do všech hlavních ministerstev nigerijské vlády. Tím si měl zajistit přístup ke všem politickým krokům učiněným v deltě řeky Niger. Toto tvrzení sdělila společnost americkým diplomatům. Shell tak rázem věděl vše, co se ve vládě děje. Údajně se společnost chlubila tím, že nigerijská vláda vůbec nevěděla o těchto zaměstnancích. Depeše z americké ambasády poté odhalila, že v jednom případě poskytla společnost Spojeným státům informace o nigerijských politicích, které Shell podezříval z extremistické činnosti a požadoval od USA informace, zda mají přístup k protiletectkým raketám. Nigérie tato tvrzení tvrdě odmítla s tím, že je to snaha o zdiskreditování vlády Nigérie³³.

²⁹ Stránky New York Times, dostupné na:

http://topics.nytimes.com/topics/reference/timestopics/people/s/ken_sarowiwa/index.html, 21. 3. 2013.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Stránky BBC, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8090493.stm>, 21. 3. 2013.

³² Pilkington, E. (2009). Shell pays out \$15.5m over Saro-Wiwa killing. The Guardian. 9. 6. 2009 (<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jun/08/nigeria-usa>, 21. 3. 2013).

³³ Smith, D. (2010). WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed. The Guardian, 8. 12. 2010 (<http://www.guardian.co.uk/business/2010/dec/08/wikileaks-cables-shell-nigeria-spying>, 20. 4. 2013).

Události a protesty vedly k tomu, že roku 1993 byla ukončena činnost společnosti v oblasti Ogoni a zákaz platí dodnes. Paradoxně to posílilo vliv nigerijských vůdců a zvýšilo represe namířené na hnutí MOSOP (Favennec 2011; 231). Vyústěním protestů v Nigérii je i vydání Listiny práv Ogoniů, na základě které požadovali politickou autonomii, které samozřejmě nedosáhli (Frynas 2000; 46 – 47). Zmedializovala ale požadavky týkající se kontrolování nigerijské ropy místními lidmi a konflikty se mnohdy vyostřily. Roku 1999 etnická skupina Isoko uzavřela 5 těžebních stanic Shell a předtím Ijawové vzali 100 pracovníků Shellu jako rukojmí (Frynas 2000; 46 – 47).

4.1.3 Životní prostředí

Poškozování životního prostředí v Nigérii společností Shell je velmi ožehavým tématem. Podle správy UNEP k němu navíc pravidelně dochází, a pokud by se nastartoval proces vyčištění v oblasti Ogoniland, byl by to největší čistící proces úniků ropy v historii. Trval by 25 – 30 let³⁴. Znečištěné jsou navíc i ty části území, u kterých to zdaleka není patrné. Obyvatelé zde žijící tedy velmi často pijí vodu, která je kontaminována ropou. Tyto úniky Shell prezentuje i ve své Zprávě o udržitelnosti, na kterou je v práci několikrát odkazováno. Shell uvádí, že jen v roce 2011 došlo k úniku 6 tisíc tun ropy oproti roku 2010, kdy uniklo 2 900 tisíc tun. K nárůstu došlo podle Shellu z důvodu sabotáže na poli Bonga roku 2011, kdy naráz uniklo 4 800 tun ropy. Byl to největší únik ropy od roku 2008³⁵.

V tomto roce došlo k obrovskému úniku ropy v oblasti Bodo. Tehdy došlo k úniku ropy v takovém množství, kdy každým dnem protéklo potrubími ven 120 tisíc barelů ropy. Experti tento únik srovnávají s rokem 1989 spojeným s havárií tankeru Exxon Valdez, kdy došlo k vylití cca 40 milionů litrů ropy. V oblasti Bodo došlo k zamoření

³⁴ Stránky UNEP, dostupné na:

<http://www.unep.org/newscentre/default.aspx?DocumentID=2649&ArticleID=8827>, 22. 3. 2013.

³⁵ Shell (2011), Sustainability Report, s. 30 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_sr11.pdf, 22. 3. 2013).

území v rozloze 20 kilometrů čtverečních a vyčištění by podle odborníků mohlo trvat i 20 let. Společnost uznala svou vinu ohledně tohoto případu až v roce 2011³⁶.

Shell se však brání tím, že k těmto únikům dochází kvůli sabotážím a ne kvůli špatné infrastruktuře³⁷. Toto svalování viny na sabotéry se nelíbí například Amnesty International. Ve většině případů jde o úniky z důvodu zastaralých či neudržovaných potrubí. V návaznosti na toto téma byl vynesena rozsudek u Nizozemského soudu z ledna letošního roku, který Shell zavazuje k tomu, aby nemohl tolik svých úniků ropy dávat za vinu sabotérům. Byl zde navíc prokázán střet zájmů, jelikož si společnost Shell sama vede vyšetřování o únicích ropy³⁸.

Nedostatečné je v těchto případech i nigerijské právo, podle kterého Shell nezodpovídá za škodu způsobenou sabotážemi (na které tedy většinu úniků svádí) a nezodpovídá navíc ani za to, když na ropný únik nereaguje. Zodpovídá se jen ze škody vzniklé únikem³⁹. Nigérie by tedy měla především upravit své právo, aby ho mohla aktivně uplatňovat v situacích jako je tato, v situacích, kterých není málo.

Shell samozřejmě obchoduje i s plynem. V souvislosti s ním se často hovoří o jeho nadměrném spalování. Většina tohoto spalování v důsledku extradikece ropy probíhá v deltě řeky Niger, kde lidé díky tomuto spalování trpí dýchacími problémy, podrážděním očí, ale sužují je i škody v zemědělství způsobené kyselými dešti. Nigérie je druhou zemí, která nejvíce spaluje plyn, hned po Rusku a zpráva Světové banky z roku 2004 uvádí, že cena plynu spáleného v Nigérii za rok se pohybuje od 500 milionů do 2.5 miliardám dolarů⁴⁰. Sám Shell uvádí, že 80 % veškerého spalování této společnosti, se odehrává právě v Nigérii. Odůvodňuje to tím, že nemá dostatek

³⁶ Stránky České televize, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/131966-shell-prijal-odpovednost-za-ropnou-katastrofu-v-nigerii/>, 20. 4. 2013.

³⁷ Gismatullin, E. – Bala-Gbogbo, E. (2011). Shell Shuts Nigeria's Bonga on Possible Worst Leak in Decade. Bloomberg. 21. 12. 2011 (<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-21/shell-shuts-nigeria-s-bonga-field-after-oil-leak-at-platform.html>, 22. 3. 2013).

³⁸ Stránky Za každou cenu, dostupné na: <http://www.zakazdoucenu.cz/aktualita18>, 22. 3. 2013.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Stránky Irin News, dostupné na: <http://www.irinnews.org/report/95034/NIGERIA-Gas-flares-still-a-burning-issue-in-the-Niger-Delta>, 22. 3. 2013.

prostředků k zachycení veškerého plynu, při těžbě ropy a následně také zvyšující se těžbou ropy⁴¹.

Podle zprávy UNEP dochází k obrovskému znečišťování životního prostředí. Někteří obyvatelé jsou odkázáni na pití kontaminované vody, na některých místech byla objevena několik centimetrů tlustá vrstva ropy ve studních (což souvisí s ropným únikem před více než šesti lety). UNEP tvrdí, že pro zlepšení této situace bude zapotřebí moderní technologie, lepší monitoring životního prostředí a spolupráce mezi ogonijským lidem, vládou a ropnými společnostmi⁴².

Avšak k tomu, aby mohlo dojít k čištění, muselo by se nejdříve zastavit znečišťování. Zpráva dále uvádí, že je potřeba zavést v Nigérii nové instituce, které by podpořily proces vyčištění.

Aktivisté samozřejmě požadují, aby byl plyn využíván k potřebám místních komunit. Elektřina je totiž na hodně místech pouze v prostorách ropných společností, ale v jejich obydlích ne, tvrdí Inemo Saniamu ze Stakeholder Democracy Network, místní nevládní organizace. Mutiu Sunmonu, předseda společnosti Shell v Nigérii na oplátku uvádí, že Shell ze svého rozpočtu připsal 4 miliardy dolarů na projekt, jehož cílem je postarat se o místa, kde k únikům dochází. V nadcházejících pěti letech by tak podle něj, mělo dojít k výraznému zlepšení ze strany společnosti v této oblasti⁴³.

4.1.4 Pozitivní dopady Shellu v Nigérii

Jelikož negativních dopadů ropných společností na celém světě je spousta a Shell patří právě k ostře sledovaným organizacím ze strany různých mezinárodních organizací, které na něj vyvíjejí tlak, tak dochází k vytváření CSR, které by měly zmírnit či úplně odstranit tyto negativní dopady těžby. Jedním z těchto kroků je výše zmiňované

⁴¹ Shell (2011), Sustainability Report, s. 29 (http://reports.shell.com/sustainability-report/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_sr11.pdf, 22. 3. 2013).

⁴² Stránky UNEP, dostupné na:

<http://www.unep.org/newscentre/default.aspx?DocumentID=2649&ArticleID=8827>, 22. 3. 2013.

⁴³ Chazan, G. (2012). Flaring: A practice that persists. Financial Times. 23. 7. 2012

(<http://www.ft.com/cms/s/0/e25854b8-ccfd-11e1-b78b-00144feabdc0.html#axzz2O6DfhwcW>, 27. 3. 2013).

odškodné 15.5 milionů dolarů. Dnes do CSR Shellu patří například zdravotní péče, Intenzivní tréninkový program (program připravující mladé Nigerijce na práci v Shellu), programy pro rozvoj mládeže (zaměřeny především na snížení nezaměstnanosti mládeže, s čímž souvisí i Intenzivní tréninkový program). Co se týče zdravotní péče, Shell disponuje a poskytuje péči ve 14 chatových nemocnicích, 13 zdravotnických centrech a mnoha dalších mobilních klinikách (Idowu – Filho 2009; 402).

V rámci sportu je pořádán Shell Cup, kdy se více než 3 000 nigerijských škol podílí na soutěži o fotbalový pohár, do kterého v rámci pořadatelství Shell každý rok investuje přibližně 30 milionů nigerijských Nair (cca 189 990 dolarů)⁴⁴. Dále můžeme zmínit Stipendijní fond Shellu pro studenty, nebo Micro-Credit and Bussiness Development Program, který slouží k podpoře a rozvoji malých a středních podniků (Idowu – Filho 2009; 402 - 403).

Z oblasti delty řeky Niger přichází nejvíce požadavků na to, aby Shell přijala svou korporátní a sociální odpovědnost. V současné situaci může buď zvýšit spolupráci s nigerijskou vládou, nebo ponechat věci tak jak jsou a čekat, zda přinesou pozitiva, nebo zvýšit transparentnost svých akcí. Shell dokonce souhlasí s tím, že by MOSOP měl být odškodněn, nebo spíše, že by měl dostat část peněz z těžby ropy pro rozvoj Ogonijské společnosti, avšak jeho podmínkou je, že tato záležitost by měla být řešena skrze nigerijskou vládu. Tím se ale dostáváme do slepé uličky, neboť nigerijská vláda nechce posílat peníze do oblastí na rozvoj, a místní je tedy požadují po těžebních společnostech⁴⁵.

Shell ale navzdory svým negativním dopadům přispívá k rozvoji v těchto oblastech. Začal vydávat každoroční Zprávu o udržitelném rozvoji, kde tyto své aktivity popisuje. Největší snaha Shellu je zaměřena na snižování úniků ropy i přesto, že jak je zmíněno

⁴⁴ Stránky Shell, dostupné na: <http://www.shell.com.ng/environment-society/shell-in-the-society/youth-development/shell-cup.html>, 27. 3. 2013.

⁴⁵ Coble, B. (2007). Shell's Corporate Social Responsibility in the Niger Delta, s. 4 (<http://www.richmond.ac.uk/cms/pdfs/CobleBrief.pdf>, 27. 3. 2013).

výše, 70 % těchto úniků připisuje sabotérům⁴⁶. Na svých webových stránkách Shell uvádí, že na každý únik ropy, ať už je hlášen ze strany společnosti nebo místní komunity, reaguje ihned a následně okamžitě uzavírá potrubní vedení, které je poškozené. Do čištění oblasti Shell zapojuje mnoho orgánů, jako je Oddělení ropných zdrojů, Agentura pro odpověď a detekci ropných úniků, nigerijské ministerstvo životního prostředí a policii⁴⁷.

Přes veškeré snahy Shellu aktivně se zapojovat do těchto programů, je to stále jen společnost, která hledí především na zisk. Z určitého úhlu pohledu se dá tedy na tyto programy pohlížet na jakýsi způsob očištění Shellu od jeho výše zmíněných negativních dopadů. Zajímavé je, že ve Zprávě o udržitelnosti se Shell prezentuje jako společnost, která především dbá na ochranu životního prostředí. Ovšem to, jak se společnost prezentuje a to, co její těžba způsobuje, jsou zcela odlišné věci.

4.1.5 Zhodnocení

Společnost Shell se v Nigérii potýká se značnými potížemi. Jakožto největší těžební společnost v zemi je právě na ní vytvářen největší tlak a jí je také připisováno největší množství negativních dopadů na životní prostředí. Je prokázáno, že Shell znečišťuje oblast delty řeky Niger, proto je pro společnost velmi těžké získat podporu místních, navzdory svým snahám v rámci CSR. Co se týče podpory vlády, tu Shell má. Svými obchody přináší do země značný kapitál a vzhledem k tomu, že se podílí 40 % na těžbě ropy země, je to z hlediska státu nepostradatelný partner. Navíc ropa se podílí na 70 % rozpočtových příjmů země a z 95 % na devizových příjmech. Daně spolu s účastí státu jsou v Nigérii navrženy tak, aby přinášeli hlavně mnoho zisků plynoucích z ropné produkce do státu⁴⁸.

⁴⁶ Stránky Shell, dostupné na: <http://www.shell.com.ng/environment-society/sustainable-development-tpkg/environmental-challenges.html>, 27. 3. 2013.

⁴⁷ Stránky Shell, dostupné na: <http://www.shell.com.ng/environment-society/environment-tpkg/oil-spills.html>, 27. 3. 2013.

⁴⁸ Světová banka (2005), Taxation and State Participation in Nigeria's Oil and Gas Sector, s. 1 (http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/01/10/000009486_20050110163312/Rendered/PDF/312460PAPER0ESM0tp00570Nigeria0Taxation.pdf, 15. 7. 2013).

Ropa je na prvním místě co se týká exportu v Nigérii – přibližně 90 % a podíl HDP v Nigérii v současné době roste, což se připisuje kromě zvýšení ropné produkce také zvyšování cen ropy⁴⁹. Přesto je pro Shell a všeobecně pro všechny TNC nevýhodné, pokud v oblasti kde operují panuje nejistota. Avšak zde dochází k oboustrannému benefitu z těžby, jak ze strany Shellu, tak ze strany vlády, tudíž setrvání této společnosti je zde více než jisté.

4.2 Coca-Cola v Indii

Jako další společnost jsem zvolil firmu Coca-Cola. Sama společnost uvádí, že její výrobky se prodávají ve více zemích, než kolik je zemí v OSN, je největším výrobcem nealkoholických nápojů na celém světě a její hodnota byla vyčíslena na 67 miliard dolarů, což je více než Google, Microsoft nebo Pepsi⁵⁰. Zaměřím se na její působení v Indii. Zde je společnost obviňována především z toho, že obírá zemi o její vodní zásoby, kterých má Indie nedostatek⁵¹. Společnost zde začala působit již od roku 1956⁵², avšak roku 1977 musela zemi opustit, protože odmítla vládě sdělit svůj tajný výrobní recept. Do země se vrátila až v roce 1993 poté, co se indická ekonomika otevřela pro zahraniční investice⁵³. Právě tato liberalizace přispěla k ekonomickému růstu Indie, který se od roku 1997 pohybuje okolo 7 % ročně⁵⁴.

Podle údajů na svých webových stránkách z roku 2011, zaměstnává Coca-Cola v Indii více než 25 000 lidí (společnost plánuje otevřít dalších 150 000 pracovních míst do roku 2020 a má zde tedy značný vliv na zaměstnanost) a Indie je se svým rostoucím tržním potenciálem pro tuto společnost klíčovou zemí pro odbytiště i výrobu svých

⁴⁹ Stránky CIA, dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, 28. 3. 2013.

⁵⁰ Erb Institute – University of Michigan (2010). Coke in the Cross Hairs: Water, India, and the University of Michigan, s. 3 (<http://www.erb.umich.edu/Research/TeachingCases/Cokecase.pdf>, 28. 3. 2013).

⁵¹ Jayaraman, N. (2002). Coca Cola Parches. Global Policy Forum. 28. 5. 2002 (<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/28046.html>, 28. 3. 2013).

⁵² Stránky Groovy Ganges, dostupné na: <http://groovyganges.org/2007/07/history-of-coca-cola-in-india/>, 28. 3. 2013.

⁵³ Tuck School of Business at Dartmouth (2004). Coca-Cola India, s. 4 (<http://mba.tuck.dartmouth.edu/pdf/2004-1-0085.pdf>, 28. 3. 2013).

⁵⁴ Stránky CIA, dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>, 28. 3. 2013.

produktů⁵⁵. Coca-Cola je v Indii hlavním prodejcem nápojů a je také hlavním odběratelem cukru v zemi. Taktéž je významným obchodníkem se sklem a umělou hmotou, jelikož tyto materiály potřebuje k výrobě⁵⁶.

4.2.1 Působení Coca-Coly v Indii

V této kapitole se práce zaměří především na období působení Coca-Coly v Indii v devadesátých letech, tedy po otevření indické ekonomiky zahraničním investorů a přijetí liberalizačních programů a z důvodu větší transparentnosti úkonů této společnosti než před rokem 1993.

Se vstupem do Indie roku 1993 se její produkce v této zemi rapidně zvýšila, především také díky modelu spolupráce s ostatními společnostmi stáječícími nealkoholické nápoje v zemi⁵⁷. Dceřiná společnost v Indii se nazývá Coca-Cola India a kromě ní se v zemi nachází také Hindustian Coca-Cola Beverages, která má práva na přípravu a distribuci nápojů společnosti Coca-Cola⁵⁸. Mimo Hindustian Coca-Cola Beverages je v Indii ještě dalších 13 partnerů zabývajících se distribucí a prodejem výrobků Coca-Cola⁵⁹.

Coca-Cola se řadí mezi největší světové investory v Indii, kam od svého vstoupení v roce 1993 investovala již více než 2 miliardy dolarů. V roce 2011 se Coca-Cola rozhodla investovat opět 2 miliardy dolarů, tentokrát do programu Udržitelného růstu v rámci představení Vize 2020, která spočívá v tom, aby společnost do roku 2020 zdvojnásobila své tržby v zemi⁶⁰. Indická ekonomika roste a pro Coca-Colu je tento trh velmi výhodný. Společnost zde investuje do marketingu, oblasti distribuce

⁵⁵ Stránky Coca-Cola, dostupné na: <http://www.coca-colacompany.com/press-center/press-releases/coca-cola-invests-big-in-india>, 29. 3. 2013.

⁵⁶ Stránky Coca-Cola, dostupné na: http://www.coca-colaindia.com/ourcompany/company_highlights.html, 29. 3. 2013.

⁵⁷ Coca-Cola (2009), Sustainability Review, s. 4 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2009.pdf), 29. 3. 2013).

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Stránky Coca-Cola, dostupné na: http://www.coca-colaindia.com/ourcompany/coca_cola_system.html, 29. 3. 2013.

⁶⁰ Stránky BBC, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/business-15731884>, 29. 3. 2013.

a do rozšiřování výrobních kapacit. V důsledku čehož se dá předpokládat větší množství investic v zemi, což by mělo napomoci k vytvoření dalších pracovních míst a podpoře hospodářského růstu⁶¹. V roce 2005 se indický trh stal pro Coca-Colu nejrychleji rostoucím trhem celé společnosti s ročním nárůstem 23 %⁶².

Sama indická vláda se snaží do země přilákat investory, aby do země přinesli další FDI. Ty hrají v Indii důležitou roli, neboť Indii pomohly do jisté míry zajistit její rozvoj a finanční stabilitu. V roce 2007 Indie obdržela 34 miliard dolarů v FDI, což je obrovské množství oproti předešlým letům. Naopak například při porovnání s Čínou je to stále malé číslo neboť za stejné období Čína obdržela 134 miliard dolarů v rámci FDI. Tento rozdíl je způsoben především nedostatečnou infrastrukturou Indie. FDI se zde dostávají pouze do některých částí země, zatímco do ostatních, méně přístupných oblastí FDI neplynou. Dalším důvodem může být složitá byrokracie, která způsobuje, že na FDI je mnohdy nahlíženo jako na pomalé a málo efektivní investice⁶³.

4.2.2 Životní prostředí

Jak již bylo zmíněno, největším problémem spojovaným v Indii s Coca-Colou, je její čerpání vodních zásob, jelikož voda je samozřejmě hlavní součástí nápoje společnosti. Stejně jako Shell i Coca-Cola vydává každý rok Zprávu o udržitelném rozvoji, kde se této problematice společnost věnuje. Zde Coca-Cola uvádí, že za rok 2011 spotřebovala 7.6 miliard litrů vody⁶⁴. Což je navýšení oproti předchozím rokům, kdy v roce 2005 byla celková spotřeba 4,43 miliard a například v roce 2008

⁶¹ Stránky Coca-Cola, dostupné na: <http://www.coca-colacompany.com/press-center/press-releases/coca-cola-invests-big-in-india>, 29. 3. 2013.

⁶² Erb Institute – University of Michigan (2010). Coke in the Cross Hairs: Water, India, and the University of Michigan, s. 3 (<http://www.erb.umich.edu/Research/TeachingCases/Cokecase.pdf>), 29. 3. 2013).

⁶³ Stránky Economy Watch, dostupné na: <http://www.economywatch.com/foreign-direct-investment/fdi-india/>, 29. 3. 2013.

⁶⁴ Coca-Cola (2011), Environmental Report, s. 43 - 44 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf), 30. 3. 2013).

6,18 miliard litrů⁶⁵. Naopak je patrná úspora, co se týká použití množství vody na 1 litr nápoje. Zatímco v roce 2005 to bylo 3,74 litrů⁶⁶, v roce 2011 se toto číslo snížilo na 2,27 litrů vody na jeden litr nápoje⁶⁷.

Konkrétním příkladem využívání nadměrného množství vody může být oblast v Kerale. Nejprve byla zdejší nová stáčírna vítána jako nový zdroj pracovních míst. Místní však poté začali tvrdit, že společnost znečišťuje místní vody a také vypouští jejich zásoby spodních vod. Spory došly až k soudu v roce 2003, který rozhodl, že Coca-Cola využívá nepřiměřené množství spodní vody a musí si najít alternativní zdroj pro svou produkci. V roce 2004 pak indické noviny napsaly, že tímto nepřiměřeným odběrem došlo k narušení ekologické rovnováhy v regionu, právě narušením hlubších vrstev vod⁶⁸.

Kromě spotřeby vody panují obavy také nad tím, že Coca-Cola využívá pro výrobu nápojů vodu, která obsahuje nebezpečné látky. V roce 2003 bylo testováním nápojů od firmy Coca-Cola zjištěno, že obsahují nepřiměřeně mnoho pesticidů. Množství těchto látek obsažených v nápojích bylo tak velké, že může způsobovat rakovinu, poškodit nervový systém či například může mít špatné následky pro imunitní systém. Testování probíhalo i ve Spojených státech, kde nadměrné množství pesticidů zjištěno nebylo⁶⁹. Na tuto kritiku odpovídá Coca-Cola tím, že společnost je tak velká, že je snadným terčem pro útoky a kritiku a že se měřeními a zlepšováním kvality vody ve svých výrobcích začala zabývat již dlouho předtím, než bylo v Indii poukázáno na tento problém⁷⁰. Tímto byla obviněna i společnost Pepsi. Ta spolu s Coca-Colou drží 95 % trhu nealkoholických nápojů v Indii⁷¹. Důsledkem toho bylo, že obě společnosti posléze museli opatřit nápoje patřičným opatřením, kde bylo zákazníkům

⁶⁵ Coca-Cola (2009), Environmental Report, s. 19 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2009.pdf, 30. 3. 2013).

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Coca-Cola (2009), Environmental Report, s. 43 - 44 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf, 30. 3. 2013).

⁶⁸ Erb Institute – University of Michigan (2010). Coke in the Cross Hairs: Water, India, and the University of Michigan, s. 3 (<http://www.erb.umich.edu/Research/TeachingCases/Cokecase.pdf>, 30. 3. 2013).

⁶⁹ Stránky Centre for Science and Environment, dostupné na: <http://www.cseindia.org/node/527>, 30. 3. 2013.

⁷⁰ Stránky The Economist, dostupné na: <http://www.economist.com/node/4492835>, 30. 3. 2013.

⁷¹ Stecklow, S. (2005). How a Global Web of Activists Gives Coke Problems in India. India Resource Center. 7. 6. 2005 (<http://www.indiaresource.org/news/2005/1062.html>, 30. 3. 2013).

sděleno riziko o pesticidech. To vedlo k prudkému snížení výnosu obou firem, po dobu několika dalších let (Carroll – Buchholtz 2011; 649).

Navzdory tomu, že spolu obě společnosti válčí v rámci tzv. „cola wars“, vytvořily společně v létě roku 2010 v důsledku svých problémů v Indii Indian Beverage Association (IBA). Právě díky nekončícímu tlaku ze strany regulačních úřadů a aktivistů se obě společnosti rozhodly, že společným spojením sil by těmto tlakům byly schopny lépe odolávat. IBA byla prvotně založena, aby řešila problémy spjaté s Kerala, tedy se znečišťováním vody, nadměrným čerpáním vody, zdaněním a dalšími problémy, které ohrožovaly obě společnosti. Tyto záležitosti byly dlouhotrvající a tak vláda Kerala zformovala tribunál proti Coca-Cole, kde společnost soudí o 48 milionů dolarů. Problémem je i daň z přidané hodnoty nastavená vládou z Dillí. To se obě společnosti chystají řešit tím, že do IBA přijmou ostatní nápojové firmy, se kterými sdílí stejné ambice ohledně daní, aby jim pomohly se proti těmto nařízením bránit (Carroll – Buchholtz 2011; 652).

Jako konkrétní aktivistický případ je možno uvést kauzu rozpoutanou Amitem Srivastavou. Ten je považován za jednoho z největších kritiků Coca-Coly a díky jeho výzkumu a špatném vlivu společnosti v Indii, došlo v březnu roku 2004 k zavření továrny na balení nápojů v Kerale v hodnotě 16 milionů dolarů, neboť docházelo k vysychání studní v okolí a místní farmáři tudíž přicházeli o úrodu⁷².

Znatelný úbytek podzemní vody je znát také z pozorování Centrálního úřadu pro podzemní vody z oblasti Kala Dera z roku 2011. Podle výzkumu byl úbytek v této oblasti mezi lety 1990 – 2000 (tedy předtím, než zde začala operovat Coca-Cola) 3.94 metrů do hloubky. Naproti v rozmezí let 2000 – 2010 poklesly podzemní vody o 25.35 metrů⁷³.

V roce 2008 si pak samotná Coca-Cola nechala vypracovat studii o její filiálce v Kala Dera, ze které vyplývalo, že její provoz je neudržitelný v závislosti na spotřebu vody

⁷² Stecklow, S. (2005). How a Global Web of Activists Gives Coke Problems in India. India Resource Center. 7. 6. 2005 (<http://www.indiaresource.org/news/2005/1062.html>, 31. 3. 2013).

⁷³ Stránky India Resource Center, dostupné na: <http://www.indiaresource.org/news/2011/1008.html>, 31. 3. 2013.

a že by měla být zavřena nebo přesunuta jinam, neboť její působení přispívá ke zhoršování situace s vodou a je zdrojem obav místních komunit. Tato upozornění Coca-Cola ignorovala, tudíž k dalšímu zhoršování nadále dochází⁷⁴.

4.2.3 Pozitivní dopady Coca-Coly v Indii

Coca-Cola navzdory svým problémům s nadměrným využíváním vody a zmiňovaných pesticidech v nápojích, podporuje v Indii spoustu aktivit a programů pro rozvoj a životní prostředí. V těchto aktivitách se jí poměrně daří, neboť ne jednou vyhrála ocenění Světové nadace životního prostředí Golden Peacock Award⁷⁵. Coca-Cola vyhrála tato ocenění za podporu vzdělávání, zdravotnictví a za zachovávání vody. Také za postavení 400 stanic na zachycování dešťové vody, které dodávají pitnou vodu více než 100 školám a například za pomoc při přírodních katastrofách⁷⁶. Jako další ocenění lze uvést cenu Vishwakarma za sklizeň dešťové vody ve spolupráci s místními komunitami⁷⁷. Společnost také podpořila reformu balení nápojů, aby bylo potřeba méně zdrojů k výrobě, a podle Zprávy o udržitelnosti se snaží snižovat využití jak vody, tak i energie⁷⁸.

Společnost jako taková vyvíjí snahy k zlepšení udržitelnosti místních vodních zdrojů. V rámci vize „Me We World“, tedy „Já my svět“, se zaměřuje na snížení své spotřeby vody, snížení emisí a odpadu vzniklého při výrobě a například na zefektivnění recyklačních procesů⁷⁹. Konkrétně u recyklačních procesů vyvinula Coca-Cola tzv. PlantBottle, což je první plně recyklovatelná PET lahev vyrobená částečně z rostlin. Tuto technologii Coca-Cola představila v roce 2009 a zatím jí používá ve

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Ocenění udělované od roku 1991. O udělování rozhoduje krom jiných Justice P.N. Bhagwati, bývalý ministr spravedlnosti Indie a úřadující předseda výboru OSN pro lidská práva, který je předsedou výboru Golden Peacock Awards a například také Dr. Ola Ullsten, bývalý předseda vlády Švédska. Přesný postup udělování cen je dostupný na stránkách <http://www.goldenpeacockawards.com/about-us.html>.

⁷⁶ Stránky Coca-Cola, dostupné na: http://www.coca-colaindia.com/presscenter/awards_CSR_Sustainability.html, 31. 3. 2013.

⁷⁷ Coca-Cola (2011), Environmental Report, s. 13 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf, 31. 3. 2013).

⁷⁸ Tamtéž, s. 9.

⁷⁹ Tamtéž, s. 43.

24 zemích (v Indii jako jedné z prvních, kde výrobek Coca-Cola zavedla) s tím, že do roku 2020 plánuje její používání všude na světě.⁸⁰

Coca-Cola navíc založila Coca-Cola India Foundation, neboli Anandana. Nadaci, která se snaží zaměřit na problémy se životním prostředím, nedostatkem vody a sociálními problémy. Co se týče udržitelnosti vodních zdrojů, Anandana se tyto zdroje snaží chránit čištěním vodních řečišť, tvorbou integrovaných vodních útvarů a doplňování podzemních vod. O životní prostředí se zasazuje rozšiřováním lesního porostu, podporou nekonvenčních energetických zdrojů a iniciativou k efektivním opatřením pro nakládání s odpady v ekologicky citlivých oblastech. Nadace navíc podporuje sociální rozvoj podporou programů na zvýšení gramotnosti v zaostalých oblastech a snaží se o zachování národního dědictví na všech úrovních⁸¹. Tato nadace funguje nezávisle na indické pobočce Coca-Coly v Indii. To umožňuje oddělit strategické ekonomické zájmy společnosti od jejích dlouhodobých úsilí v komunitách a životním prostředí. Financována je skrze místní NGO a dobrovolnými příspěvky⁸². NGO pomáhají poukázat na problémy a určit jejich hlavní místa, aby se na ně poté nadace mohla zaměřit⁸³.

4.2.4 Zhodnocení

V případové studii o společnosti Coca-Cola v Indii bylo poukázáno na její pozitivní i negativní dopady. Coca-Cola čelí především problémům ohledně nadměrného využívání indických vodních zdrojů, konkrétně sladkovodních zdrojů pod zemí a kritika je také snášena na objevené nepřiměřené množství pesticidů v nápojích. Z uvedených dat však vyplývá, že těmto problémům musela čelit také v minulosti. Dnes jako důsledek těchto negativ se Coca-Cola snaží zapojovat do rozvojových

⁸⁰ Coca-Cola (2011), Environmental Report, s. 48 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf, 31. 3. 2013).

⁸¹ Stránky Anandana, dostupné na: <http://www.anandana.org/mission.html>, 31. 3. 2013.

⁸² Coca-Cola (2011), Environmental Report, s. 15 (http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf, 31. 3. 2013).

⁸³ Tamtéž, s. 21.

aktivit místních komunit vcelku úspěšně skrze své nadace a snaží se tak očistit své jméno.

Je v zájmu společnosti jako takové, aby se zaměřila především na udržitelnost místních vodních zdrojů, jelikož její potenciál v Indii i nadále roste a voda je pro její rozšiřování zde klíčová. V důsledku toho se dá předpokládat další růst jejích rozvojových a podpůrných aktivit.

5. Výzkumné otázky

5.1 Jaké jsou dopady vybraných nadnárodních společností v rozvojových zemích, ve kterých působí.

Dopadů zmiňovaných TNC v daných zemích je mnoho. V zodpovídání této otázky se však samozřejmě zaměřím na dopady jak negativní, tak pozitivní, vyplývající z případové studie v této práci.

Nejprve se zaměřím na pozitivní dopady, které jsou patrné zejména díky aktivitám CSR daných společností. Dle mého názoru a uvedených CSR aktivit obou společností se mi jeví Coca-Cola jako ta, která více přispívá nebo se více snaží o zachování životního prostředí. Z důvodu velkého potenciálu indického trhu pro tuto společnost se Coca-Cola snaží o udržení či rozvíjení svých aktivit v zemi. To musí činit v rámci udržitelného rozvoje, neboť její hlavní výrobní surovinou je voda, kterou zde společnost musí čerpat. Je tedy v jejím zájmu, aby tak činila co nejúsporněji, neboť v případě, že by se nesnažila prostřednictvím svých CSR o úsporu vody při výrobě, bylo by ohroženo její působení v Indii. Z těchto důvodů se Coca-Cola snaží například i zachycovat dešťnou vodu a pokročila i v úspoře vody na výrobu jednoho litru nápoje.

CSR aktivity společnosti Shell se zaměřují především na podporu místních komunit prostřednictvím zmiňovaných programů, jako jsou program pro rozvoj mládeže či vybudování zdravotnických klinik. Shell se také snaží o lepší transparentnost svých akcí, které se týkají ropných úniků. V návaznosti na to spolupracuje s mnoha orgány v rámci čištění ropných skvrn způsobených úniky ropy, které mají špatný vliv na životní prostředí.

Jako pozitivní dopad obou zemí můžeme zmínit jejich ekonomický vliv na Indii a Nigérii. V tomto ohledu má větší vliv Shell, neboť ropný průmysl jako takový je pro Nigérii ziskovější, než působení Coca-Coly v Indii. Obě země však přispívají velkou měrou k růstu HDP a přivádějí do země investice. Naproti tomu Coca-Cola se podle uvedených dat podílí větší měrou na lepší zaměstnanosti a založila vlastní organizaci na podporu udržitelného růstu Anandana.

Mezi negativní dopady patří zneužívání lidských práv místních komunit. O tom můžeme hovořit ve zmiňovaném případě vykonstruovaného soudního procesu z roku 1995, kdy byl popraven zakladatel MOSOPu Ken Saro-Wiva. Jako další případ lze uvést využívání vlivu společnosti k ovlivňování politických rozhodnutí. Tato problematika se týká spíše společnosti Shell, neboť její majoritním vlastníkem je Nigérie. Avšak většinu zdrojů, které se věnují této problematice, lze označit jako ne příliš věrohodné a tak se tato napojení dokazují jen velmi těžko. Značná část negativních dopadů se týká životního prostředí. Těm je věnována následující kapitola.

Stanovit která společnost působí negativněji či pozitivněji na danou zemi je těžké, neboť na to neexistuje žádné měřítko. Jasně je však to, že nejprve společnosti přicházejí podnikat do zemí s vidinou zisku. Až poté, v podstatě pod tlakem, jsou nuceni „zaplatit“ za využívání místních zdrojů CSR aktivitami.

5.2 Jaký je vliv obou společností na životní prostředí.

Myslím, že je možné ihned říci, že velký. Společnost Coca-Cola ovlivňuje životní prostředí svým využíváním místních zásob vody, což způsobuje nevoli především od místních farmářů, kterým tím pádem umírá úroda. Navíc z uvedených dat je patrné, že v závislosti na stále se zvyšující výrobě nápojů je množství vody, kterou Coca-Cola využívá, stále větší. Posun je patrný pouze v rámci úspory na výrobu nápoje. To však nemění nic na faktu, že společnost narušuje hlubší vrstvy vod a obírá Indii o její vodní zásoby. Z toho důvodu se společnost snaží zlepšovat v oblasti recyklace, sbírá dešťovou vodu pro její další využití, nebo zavádí nové balení nápojů, které nejsou nepřátelské vůči životnímu prostředí, aby nějakým způsobem kompenzovala její dopad na obrovskou spotřebu vodních zdrojů.

Společnost Shell svými aktivitami poškozují životní prostředí, řekl bych větší měrou, než společnost Coca-Cola. Usuzuji tak proto, že ropné úniky mají vliv na celou oblast, kde k úniku dojde, což zahrnuje i zásoby vody v dané lokalitě, v důsledku čehož je tedy nejen poškozováno životní prostředí, ale i lidé, kteří pijí ropou kontaminovanou

vodu. S ropou úzce souvisí i extradikece plynu, který bývá spalován. Následné výpary posléze způsobují vznik kyselých dešťů.

Pokud budeme srovnávat obě společnosti ohledně jejich vlivu na životní prostředí, zjistíme, že společnost Coca-Cola má neblahý vliv na životní prostředí v důsledku jejího obrovského využívání vodních zásob. Zde tedy nedochází k znečišťování životního prostředí, ale pouze k velkému odběru konkrétní suroviny, která je poté alespoň využívána. Na druhou stranu společnost Shell má v Nigérii také problémy s vodou, konkrétně s její kontaminací. Zde tedy dochází prakticky také k úbytku zásob vody, která je však nadále nepoužitelná a není tedy využívána k žádnému prospěchu. Navíc pokud ke vlivu Shellu na životní prostředí zahrneme ještě jeho spalování plynu a ropné úniky, je dle mého názoru možné říci, že horší vliv na životní prostředí má společnost Shell, mimo jiné také proto, že aktivity této společnosti trvají v Nigérii již více než 50 let, na rozdíl od Coca-Coly, která v Indii začala (znovu) působit od roku 1993.

5.3 Jak obě společnosti přispívají k ekonomickému růstu v rozvojových zemích.

Obě společnosti přispívají určitou měrou k ekonomickému růstu obou zemí. Navíc v případě společnosti Coca-Cola jsem zmiňoval, že plánuje ještě rozšíření svého trhu v Indii. Co se týče Nigérie, ta by mohla vydělat ještě více z působení společnosti Shell, když by společnost investovala peníze do své distribuční soustavy. Tím by zvýšila těžbu ropy a tím pádem i export země. Shell konkrétně se podílí velkou měrou na ekonomickém růstu Nigérie, neboť stát je jejím částečným vlastníkem a velké množství příjmů z této společnosti tak plyne přímo státu a ten tomu přímo podřizuje svou fiskální politiku. V první studii jsem zmiňoval, že jejich vztah je vzájemně prospěšný, neboť stát poskytuje společnosti své zdroje a naopak Shell dává státu část svých příjmů. Toto můžeme uvést i v případě Coca-Coly, neboť jí stát poskytuje její vzácné vodní zásoby a firma na oplátku rozšiřuje síť dodavatelských firem a zaměstnává mnoho lidí.

Ekonomickému růstu napomáhají i nová pracovní místa, která do zemí přináší TNC. Například v případě Coca-Coly můžeme hovořit jak o pracovních místech otevřených přímo společností jako takovou, tak i o pracovních místech, která jsou otvírána v důsledku zaměstnání dalších dodavatelských firem. V tomto případě například ve sklářském průmyslu, či v odvětví výroby PET lahví. Navíc Coca-Cola konkrétně hodlá svou zaměstnaneckou základnu ještě rozšířit.

K ekonomickému rozvoji přispívají také CSR aktivity. Ty jsou zaměřeny prvotně na sociální a environmentální sféru. Společnost Shell přispívá finančně na své CSR projekty a podle každoročních Zpráv o udržitelnosti se díky nim situace v oblastech lepší. Konkrétně jsem zmiňoval programy na rozvoj mládeže, otvírání nových zdravotnických poboček, stipendijní programy, nebo program pro rozvoj malých a středních podniků. Obě společnosti se snaží zapojovat do rozvojových aktivit skrze místní komunity, aby tím přispěly k rozvoji země. Poté je už na státech, aby se snažily vytvořit vhodné podmínky pro nové investory a přilákaly tak investice do svých zemí.

Hlavním hnacím motorem u společnosti Shell je hlavně potřeba nových zdrojů, které našla v Nigérii a u společnosti Coca-Cola je tímto motorem vytvoření nového trhu pro své výrobky. TNC pak přináší do zemí hlavně také nové technologie a know-how, neboť některé projekty na těžbu ropy či plynu vyžadují znalosti a schopnosti, kterými původní obyvatelstvo nedisponuje.

6. Závěr

Tato práce se zabývala vlivem TNC na rozvojové země. Nejprve byly stanoveny výzkumné otázky a poté, v první teoretické části, jsem se zabýval fungováním TNC jako takových, jejich historií a vlivem globalizace na jejich rozšíření do celého světa. Tyto informace byly potřebné k pochopení souvislostí probíraných v následující, praktické části práce. Následně jsem se snažil představit jak společnost Shell působící v Nigérii, tak společnost Coca-Cola působící v Indii. Mou snahou bylo poukázat jak na negativní, tak i na pozitivní dopady těchto společností v obou zemích a odpovědět na otázky stanovené na začátku práce.

První výzkumná otázka byla zaměřená na pozitivní a negativní dopady společností ve vybraných zemích. Popsal jsem mnoho dopadů, ať už ku prospěchu země či naopak. U společnosti Shell je patrné, že značnou měrou přispívá do státní kasy Nigérie za obrovskou cenu ve formě znečišťování prostředí. Coca-Cola zase přispívá k úbytku drahocenné vody v Indii, ale na druhou stranu za její CSR aktivity vyhrávají ocenění a společnost má velký podíl na zaměstnanost v zemi. Je tedy velmi těžké stanovit, zda u těchto případů přesahují spíše negativní nebo pozitivní dopady. U společnosti Shell je její příspěvek Nigérii především finančního rázu a u Coca-Coly je tento příspěvek ve formě sociálních programů, hlavně pak v zaměstnávání značného počtu lidí.

V další otázce jsem se zabýval vlivem vybraných TNC na životní prostředí v zemích, ve kterých působí. Zde jsem došel k závěru, že jejich dopad je veskrze negativní. Především v případě společnosti Shell, která devastuje oblasti svými ropnými úniky, způsobuje kyselou dešť spalováním zemního plynu a kontaminuje zásoby podzemních vod ve studních. Problémem v Indii je především čerpání podzemních vod. Coca-Cola se však snaží více zapojovat do CSR aktivit v ohledu na životní prostředí. Naproti tomu CSR aktivity Shell směřují spíše k místním komunitám. Docházím tedy k závěru, že CSR aktivity těchto společností mohou mít pozitivní dopad na životní prostředí, avšak nemohou úplně nahradit negativní environmentální dopady těchto TNC.

Třetí otázka se věnovala ekonomickému příspěvku obou TNC v Indii a Nigérii. Zmiňoval jsem například, že u Nigérie je tento příspěvek obrovský vzhledem k tomu, jak velké množství peněz putuje do státního rozpočtu právě z těžby ropy. Ekonomický příspěvek TNC může být i nepřímý skrze know-how, přístup k novým technologiím, působení na růst exportu a zvyšování zaměstnanosti.

Pokud vezmeme tedy v potaz všechny tři zodpovězené otázky, docházíme k tomu, že TNC mohou mít dopady, na země ve kterých působí takové, za které mohou být očerňovány či dokonce sankcionovány. Přesto jsou dnes TNC tak mocnou ekonomickou silou, že jejich všeobecný, především tedy ekonomický příspěvek je právě v rozvojových zemích velmi vítán a tudíž v tomto ohledu těmto zemím přispívají k růstu. Vliv mohou mít i v oblasti politické sféry. Tento vliv můžeme demonstrovat na příkladu společnosti Shell, kdy byli v konspiračním řízení pověšeni členové Ogoniů. Zde je politický vliv patrnější než u společnosti Coca-Cola díky propojenosti nigerijské vlády s Shellem. U Coca-Coly toto propojení není tolik patrné navzdory tomu, že vlastní obrovský podíl obchodu s nápoji a její působení ve spojení s vládou je v Indii omezenější. Naopak zde jsme mohli zaznamenat konec působení v Indii a jeho obnovení až v roce 1993.

Co se týče dopadů TNC na rozvojové země, nemusí vždy záležet jen na velikosti a vlivu jednotlivých společností, ale také na charakteru jejich aktivit a chování daného státu vůči zdejší TNC. Větší vliv ze dvou uvedených studií má dle mého názoru společnost Shell, kvůli již zmiňovanému částečnému vlastnictví ze strany státu Nigérie, ale také z toho důvodu, že Nigérie jako stát má logicky daleko větší zájem o ropnou produkci této TNC, než je tomu v druhém případě mezi Coca-Colou a Indií. Jako další důvod většího vlivu je možné uvést i fakt, že Nigérie je země s kratší historií, menší tradicí a jak jsem uváděl v první případové studii, v některých případech nemá dokonalý právní systém. Na tuto skutečnost by se tedy dalo nahlížet tak, že TNC působící v takovéto zemi má větší prostor k budování svého vlivu.

7. Seznam použité literatury a pramenů

7.4 Literatura

ADAMCOVÁ, Lenka: 2006. *Úvod do rozvojových studií*. Oeconomica: Praha.

CARROLL, Archie – Buchholtz, Ann: 2011. *Business & Society: Ethics and Stakeholder Management*. South-western Cengage Learning: Mason.

COBLE, Breane. (2007). Shell's Corporate Social Responsibility in the Niger Delta, dostupné na: <http://www.richmond.ac.uk/cms/pdfs/CobleBrief.pdf>, 27. 3. 2013).

TUCK SCHOOL OF BUSSINESS AT DARTMOUTH (2004). Coca-Cola India, dostupné na: (<http://mba.tuck.dartmouth.edu/pdf/2004-1-0085.pdf>, 28. 3. 2013.

COCA-COLA (2009). Evironmental Report, dostupné na:http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2009.pdf, 30. 3. 2013.

COCA-COLA (2011). Evironmental Report, dostupné na: http://www.coca-colaindia.com/CMS/Asset/environment_Report_2011.pdf, 30. 3. 2013.

DUBA, Nomsa: 2008. *Rozvojové země potřebují obchod, ne pomoc*. In: Loužek, Marek (ed.), *Rozvojové země. Potřebují pomoc, nebo volné trhy?* Cep: Praha.

FAVENNEC, Jean-Pierre: 2011. *The Geopolitics of Energy*. Editions Technip: Paris.

FRYNAS, Jędrzej Georg: 2000. *Oil in Nigeria: conflict and litigation between oil companies and village communities*. Lit Verlag: Hamburg.

GHERTMAN, Michel: 1996. *Nadnárodní společnosti*. HZ: Praha.

GISMATULLIN, Eduard. – BALA-GBOGBO, Elisha. (2011). Shell Shuts Nigeria's Bonga on Possible Worst Leak in Decade. *Bloomberg*. 21. 12. 2011 (<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-21/shell-shuts-nigeria-s-bonga-field-after-oil-leak-at-platform.html>, 22. 3. 2013).

- HENDERSONOVÁ, Hazel: 2001. *Za horizontem globalizace: utváření udržitelné globální ekonomiky*. DharmaGaia: Praha.
- HOPKINS, Michael: 2007. *Corporate Social Responsibility & International Development*, Earthscan: London.
- CHAZAN, Guy. (2012). Flaring: A practice that persists. *Financial Times*. 23. 7. 2012 (<http://www.ft.com/cms/s/0/e25854b8-ccfd-11e1-b78b-00144feabdc0.html#axzz2O6DfhwcW>, 27. 3. 2013).
- IDOWU, Samuel – FILHO, Walter: 2009. *Global Practices of Corporate Social Responsibility*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg: Heidelberg.
- IETTO-GILLIES, Grazia: 2012. *Transnational Corporations And International Production: Concepts, Theories And Effects*. Edward Elgar Publishing: Northampton.
- JAKOBEIT, Laura: 2010. *Transnational Corporations as Political Actor*. Grin Verlag: Mnichov.
- JAYARAMAN, Nityanand. (2002). Coca Cola Parches. *Global Policy Forum*. 28. 5. 2002 (<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/28046.html>, 28. 3. 2013).
- JENKINS, Rhys: 1987. *Transnational Corporations and Uneven Development: The Internationalization of Capital and the Third World*. Routledge: Londýn.
- JEŘÁBEK, Jiří (2008). České etické fondy: těžba, jádro a mlha. *Sedmá Generace*. 11. 4. 2008 (<http://www.sedmagerace.cz/text/detail/ceske-eticke-fondy-tezba-jadro-a-mlha>, 7. 3. 2013).
- KAŠPAR, Václav: 2000. *Nadnárodní společnosti ve světové ekonomice*. Vysoká škola ekonomická: Praha.
- KPMG (2011). International Survey of Corporate Responsibility Reporting, dostupné na: <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>, 21. 7. 2013.

NATHAN, M. Jensen: 2006. *Nation-States and the Multinational Corporation: A political Economy of Foreign Direct Investment*. Princeton University Press: Princeton.

NEZHYBA, Jiří – FRANČEK, Pavel a kol.: 2006. *Když se bere společenská odpovědnost vážně*. Ekologický právní servis: Brno.

PILKINGTON, Ed. (2009). Shell pays out \$15.5m over Saro-Wiwa killing. *The Guardian*. 9. 6. 2009 (<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jun/08/nigeria-usa>, 21. 3. 2013).

SHELL (2010). Sustainability Report, dostupné na: http://reports.shell.com/sustainability-report/2010/servicepages/downloads/files/all_shell_sr10.pdf, 17. 3. 2013.

SHELL (2011). Sustainability Report, dostupné na: http://reports.shell.com/sustainability-report/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_sr11.pdf, 10. 3. 2013.

SHAH, Anup. (2010). The Banana Trade War. *Global Issues*. 3. 1. 2010 (<http://www.globalissues.org/article/63/the-banana-trade-war>, 4. 3. 2013).

SIRŮČEK, Pavel – HECZKO, Stanislav (2006). Globalizace - vybrané teoretické aspekty, dostupné na: www.vsmaterialy.cz/documents/2/Globalizace.rtf, 19. 7. 2013.

SIRŮČEK, Pavel - DŽBÁNKOVÁ, Zuzana: 2007. *Práce a kapitál v soudobé fázi globalizace – teoretický a etický rozměr (vybrané problémy)*. In: Svět práce a kvalita života v globalizované ekonomice, Výzkumný ústav bezpečnosti práce: Praha, s. 60 - 63.

SMITH, David. (2010). WikiLeaks cables: Shell's grip on Nigerian state revealed. *The Guardian*, 8. 12. 2010 (<http://www.guardian.co.uk/business/2010/dec/08/wikileaks-cables-shell-nigeria-spying>, 20. 4. 2013).

STECKLOW, Steve. (2005). How a Global Web of Activists Gives Coke Problems in India. *India Resource Center*. 7. 6. 2005
(<http://www.indiaresource.org/news/2005/1062.html>, 30. 3. 2013).

SVĚTOVÁ BANKA (2005). Taxation and State Participation in Nigeria's Oil and Gas Sector, dostupné na: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/01/10/000009486_20050110163312/Rendered/PDF/312460PAPER0ESM0tp00570Nigeria0Taxation.pdf, 15. 7. 2013.

TRNKOVÁ, Jana: 2004. *Společenská odpovědnost firem*. Business leaders forum.

UNCTAD (2012). World Investment report, dostupné na: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-en.pdf>, 4. 4. 2013.

UNIVERSITY OF MICHIGAN (2010). Coke in the Cross Hairs: Water, India, and the University of Michigan, dostupné na:
<http://www.erb.umich.edu/Research/TeachingCases/Cokecase.pdf>, 28. 3. 2013.

WALKER, Andrew. (2009). The day oil was discovered in Nigeria. *BBC News*. 17. 3. 2009 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7840310.stm>, 13. 3. 2013).

WILLMORE, Ian. (2002). Why the earth summit matters. *The Guardian*. 19. 5. 2002 (<http://www.guardian.co.uk/politics/2002/may/19/uk.comment>, 4. 3. 2013).

7.5 Internetové zdroje

Stránky Anandana, dostupné na: <http://www.anandana.org/>, 31. 3. 2013.

Stránky BBC, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/>, 20. 3. 2013.

Stránky Centre for Science and Environment, dostupné na: <http://www.cseindia.org/>, 30. 3. 2013.

Stránky CIA, dostupné na: <https://www.cia.gov/>, 28. 3. 2013.

Stránky CNN, dostupné na: <http://money.cnn.com/>, 10. 3. 2013.

Stránky Coca-Cola, dostupné na: <http://www.coca-colacompany.com/>, 29. 3. 2013.

Stránky České televize, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/>, 20. 4. 2013.

Stránky The Economist, dostupné na: <http://www.economist.com/>, 30. 3. 2013.

Stránky Economy Watch, dostupné na: <http://www.economywatch.com/>, 29. 3. 2013.

Stránky Euroekonom, dostupné na: <http://www.euroekonom.cz/>, 4. 4. 2013.

Stránky Groovy Ganges, dostupné na: <http://groovyganges.org/>, 28. 3. 2013.

Stránky India Resource Center, dostupné na: <http://www.indiaresource.org/>, 31. 3. 2013.

Stránky Irin News, dostupné na: <http://www.irinnews.org/>, 22. 3. 2013.

Stránky Ministerstva zahraničí USA, dostupné na: <http://careers.state.gov/>, 23. 4. 2013.

Stránky New York Times, dostupné na: <http://topics.nytimes.com/>, 21. 3. 2013.

Stránky NumberOf.net, dostupné na: <http://www.numberof.net/>, 4. 3. 2013.

Stránky OECD, dostupné na: <http://www.oecd.org/>, 4. 4. 2013.

Stránky Reuters, dostupné na: <http://www.reuters.com/>, 17. 3. 2013.

Stránky Shell, dostupné na: <http://www.shell.com/>, 17. 3. 2013.

Stránky UNCTAD, dostupné na: <http://www.unctad.org/>, 10. 3. 2013.

Stránky UNEP, dostupné na: <http://www.unep.org/>, 22. 3. 2013.

Stránky United Fruit, dostupné na: <http://www.unitedfruit.org/>, 2. 3. 2013.

Stránky United Nations Global Compact, dostupné na: <http://www.unglobalcompact.org/>, 7. 3. 2013.

8. Resumé

This thesis analyses the issue of transnational corporations and their influence in developing countries. First part is focused on the decription of transnational corporations, their history, their connection with globalisation and their ways of doing bussiness which includes for example foreigh direct investments. The second part is a case study between Shell in Nigeria and Coca-Cola in India where are pointed out specific practices of these corporations in these countries and their impact on the environment. Both studies are then evaluated and based on them is answered to research questions.